
Pénz és fenntarthatóság: a hiányzó láncszem: Római Klub európai szervezetének jelentése a Finance Watch és a Word Business Academy részére^[2]

Tudós szakemberek egy csoportja már évtizedek óta vizsgálja a kérdést, hogy a pénzügyi rendszer milyen hatással van a reálgazdaságra, s hogyan viszonyul a fenntartható fejlődéshez. Jelentést készítettek munkájukról a Római Klub részére, amely 2015 végére a fenti címen magyar nyelven is elérhetővé vált Sárdi Gábor, a Kaposvári Egyetem oktatója szerkesztésében. A kötet írói közül ki kell emelnünk Bernard Lietaert, aki valóban hosszú elméleti és gyakorlati szakmai tapasztalattal rendelkezik; most a Berkley Egyetem vendég-kutatója. Közöttük szerepel a közgazdaságtanból és pszichiátriából egyaránt PHD-t szerzett német szakember, Stefan Brunnhuber is, aki másfél évtizede kapcsolatban áll a Szegedi Egyetemmél és a PPKE-n folyó pénzügyi-gazdasági oktatással. E csoport gondolatai nem ismeretlenek a Nyugat-Magyarországi Egyetemen sem, ahol a kaposváriak mellett már évek óta foglalkoznak a kutatás egyik részkérdésével, a helyi pénzek működésével.

A kötetet Dennis Meadows professzor emeritus elismerő szavai nyitják meg. Mint ismeretes, Meadows volt a hetvenes évek elején a Római Klub híressé vált jelentésének, a „Limit to Growth”-nak az egyik szerzője. Mint maga beismerte, nem gondolkodott el korábban azon a kérdésen, hogy az általuk vizsgált problémának, a növekedés határainak a pénzügyi rendszer integráns része lenne. Azt, hogy a pénz fontos, természetesen tudták, de bizonyos értelemben semleges intézménynek tartották. Mára kiderült, hogy a pénzrendszer motivációs tényező. Befolyásolja a döntéseinket – például azok rövid- vagy hosszú távú jellegét – a pénzrendszer természete. (A komolyabb reálkamattal dolgozó hitelpénz-mechanizmus mellett nincs érdekeltség tölgyfát ültetni, csak gyorsan térülő nyárfát, mert annak jelenértéke magasabb...) Érdemes idézni Meadows bevezetőjének szavait: „Valójában soha nem gondolkodtam a pénzrendszerrel: Magától értetődőnek vettem, mint az emberi társadalom semleges és elkerülhetetlen elemét. (...) Most már világos számomra hogy uralkodó pénzügyi rendszerünk

[1] Szegedi Tudományegyetem, professzor emeritus (evmkabor@gmail.com).

[2] Sárdi Gábor (ford. és szerk.) (2015): *Pénz és fenntarthatóság: a hiányzó láncszem: Római Klub európai szervezetének jelentése a Finance Watch és a Word Business Academy részére.* / Bernard Lietaert [et. al.]

- amint ebben a könyvben is egyértelműen bizonyítást nyert, öt szempontból sem egyeztethető össze a fenntarthatósággal:

- a gazdaság fellendülésének és hanyatlásának végtelen sorát generálja,
- rövid távú gondolkodásra készíttet
- vég nélküli növekedést igényel,
- vagyonkoncentrációhoz, valamint
- a társadalmi tőke lerombolásához vezet..

Nagyon pontos megfogalmazása ez a könyv üzenetének. Hosszú története van már a pénzügyi válságoknak, s ezek száma és intenzitása az elmúlt negyedszázadban csak növekedett. Sokan hangsúlyozzák napjainkban, hogy az emberi civilizáció nagy kérdéseinek megoldásánál éppen a rövid távra való gondolkodás jelenti a legfőbb akadályt. A Római Klub alapmondanivalója, hogy a növekedés nem lehet végtelen, mert feléli a Föld bolygó kincseit, s beteríti szennyező anyagaival. Ha tehát a pénzügyi rendszer a kamatos kamatokra, a hitelre alapul, akkor „növekedésre van ítélve”. Azt is láthatjuk, hogy a globális gazdaságban nagy a vagyoni koncentráció, és rombolódik a társadalmi szolidaritás. a gazdagok elkülönült térségekben laknak, s nem vállalnak közösséget a társadalom többi tagjával. A globalizmus ideológiája visszaszorítja az állam szerepvállalását, pedig a hosszú távú problémák megoldásában a piac nem jeleskedik, s szükség lenne állami intézkedésekre. Ilyen hosszú távú probléma maga a környezetvédelem, és a fejlett országokban tapasztalható előregeedés is. Mindkettőre hosszú távú megfontolások alapján lehet csak felkészülni, és megoldást találni.

Nem kérdés, hogy miért most került a téma a figyelem középpontjába. A 2008-as nemzetközi pénzügyi válság, amely világméretű gazdasági válság kibontakozásához vezetett, egyértelműen bemutatta, hogy magának a pénzügyi rendszernek milyen kulcsszerepe van a folyamatok alakulásában. S mivel a válság kezelésének módja a világ elárasztása „fiat money”-val, teremtett pénzzel, (USA dollárral), további ingatagságot generál, napirenden is marad.

A kötet nem reked meg a felszínen. Foglalkozik olyan mélyebb rétegekbe vezető pszichológiai tényezőkkel is, mint a társadalom matrifokális szerveződése, szemben a hagyományos férfitársadalmakkal. (Ez ad magyarázatot, hogy a tudós kollektívában pszichológiában, pszichiátriában jártas, a svájci Jung Intézet korábbi munkatársa is szerepel.) A gazdaságtörténeti megközelítés rámutat arra, hogy voltak olyan történelmi időszakok, amikor a mai értelemben vett, kincsképzésre is alkalmas pénzt csak az egymással nem szoros kapcsolatban álló, nagy távolságokra lakó – gyakorlatilag teljesen idegen- ügyfelek közötti fizetésekre alkalmazták, míg a szűkebb pátriában termény alapú, teremtett, csak fizetőeszközként használt pénzek szerepeltek. Kutatások kimutatták, hogy ezek a periódusok gazdasági szempontból virágzó időszakok voltak. Következik ebből, hogy a 18-19. században kialakult egységes nemzeti valutákon alapuló, Bretton Woods-i rendszer, különösen annak a hetvenes évek közepétől megváltozott rendszere nem Istentől való. Létezhetnek más rendszerek, így a párhuzamos valuták kombinációja, amelyek közül a korlátozottabb hatósugarú forgalmi

eszközök szolgálják a helyi árucseré és termelés bonyolítását, s a nemzetközi ügyleteknél kerülne sor a szélesebb pénzfunkciókat betöltő jelenlegi „fiat money” használatára.

A könyv bemutat néhány magán, és néhány állami kezdeményezésű kísérletet, amely már a gyakorlatban létezik. Nem kivitelezhetetlen tehát a párhuzamos valutakoncepció.

A főáramú közgazdaságtan kulcsszava napjainkban a hatékonyság. Az ökoközgazdászok irányzata viszont igyekszik tanulni a természeti törvényektől a gazdasági területen is. Egyik fontos alaptétel, hogy a természet optimalizálásra és nem maximalizálásra törekszik. A természet is hatékonyságot akar, de fontos az ellenállóképesség (reziliencia) megléte is, ami éppen a diverzitáson alapul. Ezen az alapon lehet gondolkodni a pénzügyi rendszerről is. Ha a pénzügyi rendszerben több valutát használunk, meglehetősen a hatékonyság sérül. Ugyanakkor, a reziliencia, vagyis a rugalmas alkalmazkodó képesség fokozódik. A fenntartható gazdasági folyamatokhoz e két kategória egyensúlyát kell megtalálnunk.

Hatékonyság és reziliencia harmóniája: ez a kulcsmondat. A maximális hatékonyságra törekvő rendszerek törékenyek, nem ellenállóak. A pénzügyi világban ezt fejezi ki, hogy az intézményi koncentráció néhány nagybankban, melyek túl nagyok ahhoz, hogy bukni engedjék őket, a rendszer sebezhetőségéhez, és gyakorlatilag a társadalom zsarolhatóságához vezetnek. Hiszen a mentő akciók a válságot követően nagyon komoly állami beavatkozásokat igényeltek, amelyeknek forrása mindenképpen az adófizető polgár. Adót meg ki fizet? Hát a modern gazdaságokban döntően nem a gazdagok. Az adók zöme a kisemberek vállát terheli. A jövedelemadók és a fogyasztási adók képezik az állam bevételeinek zömét. S ezek aránytalan mértékben terhelik a munkavállalói réteget a tulajdonosokkal szemben...

A monetáris szektorban igazán alátámasztva láthatjuk a könyv bevezetőjében közölt állítást, hogy a válság megoldása csak növelte a sebezhetőséget. A banki koncentráció ugyanis csak fokozódott a 2008-at megelőző állapotokhoz képest! Azt pedig tudjuk, hogy a reziliencia ellen hat a sokféleség megszűnése. A pénzügyi válságot azok az országok vészték át könnyebben, amelyekben jelentősebb volt a szövetkezeti szektor részaránya. A szövetkezeti pénzügyintézetek ügyfélköre korlátosabb; általában jövedelmezőségük is alacsonyabb, mint a multi-bankoké. De nem voltak csatornái azoknak a „fertőzéseknek”, amelyek csaknem romba döntötték a világ pénzügyi rendszerét. Pedig azok az instrumentumok, amelyekkel a „nagyok” kereskedtek, roppant hatékonyak tűntek... A könyv elgondolkodtató olvasmány, szakmabelinek, laikusnak egyaránt.